

RS AU § 135 Avgränsningssamråd SMA Svenska Mineral AB:s ansökan om nytt brytningstillstånd på fastigheten Bunge Stucks 1:368

Ärendenummer: RS 2025/1022

Arbetsutskottets förslag till regionstyrelsen

- Regionstyrelsen beslutar att inlämna upprättade underlag till SMA Mineral AB, med arbetsutskottets bifallna korrigeringar.

Sammanfattning

SMA Mineral AB utreder förutsättningarna för brytning av kalksten inom fastigheten Bunge Stucks 1:368. Inför en kommande tillståndsansökan har bolaget 2026-03-26 genomfört ett avgränsningssamråd för att inhämta information och synpunkter om den planerade verksamhetens lokalisering, utformning, omfattning och miljöeffekter, samt innehåll i kommande miljökonsekvensbeskrivning.

SMA Mineral genomförde även ett avgränsningssamråd under våren 2025, där Region Gotland inkom med ett yttrande. Bolaget har nu valt att genomföra ett förnyat samråd med ett i delar förändrat samrådsunderlag.

Region Gotland har tillsammans med länsstyrelsen deltagit vid det myndighetssamråd som bolaget bjudit in till den 26 mars 2026. Vid samrådet deltog tjänstepersoner från regionstyrelseförvaltningen samt från teknik- och samhällsbyggnadsförvaltningens VA-avdelning och samhällsplaneringsavdelning. Inför samrådsmötet hade bolaget skickat ut ett samrådsunderlag.

I samrådshandlingen presenterar SMA ett potentiellt verksamhetsområde som är detsamma vad gäller geografisk utbredning jämfört med det som bolaget presenterade vid samrådet 2025. Bolaget pekar även ut ett potentiellt brytområde inom detta verksamhetsområde, samt ett större undersökningsområde där inventeringar och utredningar ska genomföras. Bolaget avser att inkludera transportvägen till hamnen i Strå i en kommande tillståndsansökan, men menar att själva hamnen har ett aktuellt tillstånd och därför inte behöver omfattas av denna tillståndsansökan. Inom delar av det föreslagna verksamhetsområdet finns en nedlagd kalktäkt där bolagets brytning upphörde 2015.

Planerad verksamhet och miljöeffekter

Den planerade brytningsvolymen är maximalt två miljoner ton per år, med en total brytningsvolym om 45 miljoner ton. Ansökan planeras omfatta brytning under cirka 30 år. Bolaget har inte preciserat vilket brytdjup som kommer att bli aktuellt och har heller inte definierat ett påverkansområde för den planerade

verksamheten. Bolaget har tidigare, år 2007, lämnat in en ansökan om fortsatt kalkbrytning i Stucks kalkbrott. Den ansökan fick avslag med hänvisning till påverkan på närliggande Natura 2000-område. Kalkstenen ska transporteras till bolagets egen hamn i Strå, en transportväg om 2,8 km. Transporten kommer att ske med "lastbärande fordon", såsom lastbil.

Bolaget anger att den planerade verksamheten kommer att medföra avbaning, borring, sprängningsarbeten, schaktning, krossning, siktning och uppläggning, samt bortledning av nederbörd och inträngande grundvatten.

I förväntade miljöeffekter ingår bland annat ökade störningar i form av emissioner (exempelvis buller, ljusföroreningar, damning, markvibrationer och luftstötar) in i delar av det område som utreds för nationalparksbildning. Verksamheten bedöms även försvåra bildandet av nya grönstråk mellan Fårösund och den planerade nationalparken enligt förslag i översiktsplanen.

Närmaste boendemiljöer finns i Strå, cirka 320 meter öst om det potentiella brytområdet. Närmaste bostad ligger cirka 30 meter norr om servicevägen som kommer användas för trafik av personbilar. Transporter med lastbärande fordon kommer att ske på den andra vägen inom verksamhetsområdet, som ligger cirka 150 meter från närmsta bostadshus. Den planerade verksamheten bedöms medföra störningar såsom buller, damning, markvibrationer, stenkast och luftstötar för de boende. Närmaste samhälle är Fårösund, cirka två kilometer sydost om det potentiella verksamhetsområdet och cirka tre kilometer sydost om det potentiella brytområdet.

Region Gotlands yttrande i korthet

Det yttrande som sammanställts innehåller ett antal synpunkter på den planerade verksamheten. Inledningsvis påpekas att Gotland redan i dag tar ett stort ansvar för den nationella försörjningen av såväl cement som kalksten för andra ändamål. Utifrån samrådsunderlaget ser förvaltningen inga tydliga positiva effekter där Gotland som samhälle får fördelar av en etablerad kalktäktsverksamhet, tvärtom uppstår ett antal risker rörande just vatten, natur och människors närmiljö.

Yt- och grundvatten

Region Gotland har tillstånd för vattenuttag ur Bästeträsk som en viktig del av Gotlands dricksvattenförsörjning. Därför motsätter sig regionen alla risker för påverkan på kvalitet och kvantitet på yt- eller grundvatten som negativt kan påverka uttagsmöjligheterna. Region Gotland vill understryka att Gotlands känsliga grundvatten och särskilda geologiska förutsättningar gör att stor försiktighet måste råda när det gäller planerad täktverksamhet och dess risker för negativ påverkan i kvantitativt eller kvalitativt hänseende. Bolagets ambition att driva en täkt under 30 år innebär en lång tid som i sig kan medföra osäkerheter.

Region Gotland anser att det är av största vikt att noga utreda:

- Hur täktverksamheten kommer att påverka både vattenkvantitet och vattenkvalitet på tillrinningen till och i själva förekomsten Bästeträsk.
- Hur täktverksamheten kommer påverka ovannämnda i de olika stadierna av verksamhet (etablering, förberedning, drift samt efterbehandling, återställande).
- Hur täktverksamheten påverkar vid olika klimatscenarier och extremväder.
- Hur täktverksamheten påverkar vid olika årstider.
- Hur täktverksamheten påverkar vid olika grundvattenvariationer (kan variera från år till år).
- Hur täktvatten kommer att hanteras.

Region Gotland kan inte finna någon information om omfattningen av samrådskretsen utifrån grundvattennivåsänkningen. Det saknas således uppgifter om omfattningen av den grundvattenbortledning som bolaget samråder kring och det bedömda avsänkingsområdet. Region Gotland anser att det utgör en brist som kan medföra att samrådet inte är korrekt genomfört.

Region Gotland anser att det åligger bolaget att vidta åtgärder för att begränsa mängden bortlett grundvatten. I dag bortleds enligt uppgift av 110–140 tkbm per år.

Region Gotland önskar fortsatt diskussion med bolaget gällande möjligheten för Region Gotland att för dricksändamål tillgodogöra sig det av bolaget bortledda grundvattnet.

Lokalisering

I Översiktsplan Vårt Gotland 2040 görs avvägningen att områdena Rute och Stucks helt eller delvis bör undantas från område av riksintresse fyndigheter av ämnen eller material, med hänvisning till förekomsten av Natura 2000-område. Under översiktsplanens granskningsperiod (mars-maj 2024) bemötte SGU inte Region Gotlands ställningstagande gällande området Stucks.

SGU beslutade under 2026 (SGU dnr 31-252/2026) om utpekande och detaljavgränsning av området Rute-Stucks i huvudsak i enlighet med den tidigare översynen 2025. Detta innebär att de befintliga riksintresseområdena och dess värdebeskrivningar kommer utgöra grund för kommande prövning. Region Gotland konstaterar således att riksintressemyndigheten och Region Gotland inte är överens i denna fråga.

Föreslaget verksamhetsområde omges av ett område som är i slutskedet av bildandet av Sveriges nästa nationalpark – Bästeträsk nationalpark. Region Gotland har under processen varit positiv till bildandet av en nationalpark i området och har inlett arbetet med att omhänderta de möjligheter till

utveckling som den planerade nationalparken kan skapa, lokalt såväl som regionalt.

Region Gotland konstaterar att den planerade täktverksamheten kan innebära en intressekonflikt med tillskapandet av nationalparken, och anser att det kan medföra negativa konsekvenser för det rörliga friluftslivet, besöksnäringen och för kringliggande verksamheter. Region Gotland vill därför särskilt betona vikten av att bolaget utreder och tydligt redovisar vilka konsekvenser den planerade täktverksamheten kan komma att innebära för den planerade nationalparken och dess värden.

Miljökonsekvenser

Region Gotland anser att följande utredningar och analyser bör ingå i miljökonsekvensbeskrivningen:

- Utredningar gällande vägtrafikbuller och verksamhetsbuller.
- Utredningar gällande damning och luftmiljö.
- Utredningar gällande olika transportlösningar över väg 690.
- Utredning gällande hantering av täktvatten.
- När det gäller vattenskyddsområden, våtmarker och brunnar bör alla de utredningar och aktiviteter som finns beskrivna i samrådsredogörelsen utföras.

Avslutningsvis har Region Gotland följande synpunkter:

- SMA anger att bolaget även överväger att initialt ansöka om brytning av ett mindre område under en kortare tid. Region Gotland anser att i ett tidigt skede bör klargöras vilket delområde och tidsperiod som avses.
- Hamnen har enligt uppgift ett gällande tillstånd. Region Gotland efterlyser en tydlig redogörelse för hur detta ser ut och vilka begränsningar i volym och tid som finns.
- Vidare efterlyser Region Gotland en närmare beskrivning av hur transporter av material mellan täkt och hamn planeras att ske.
- Om del av produkten planeras avsättas på den gotländska marknaden via vägtransport, ser Region Gotland ett behov av att tydligt beskriva omfattningen samt vilka störningar det kan ge upphov till och hur dessa kan mätas.
- Tidigare ansökan 2007 fick avslag med hänvisning till att verksamheten ansågs skada det kringliggande Natura 2000-området Bästeträsk och förutsättningarna vid den aktuella prövningen gjorde det inte möjligt att pröva frågan om Natura 2000-tillstånd. Region Gotland anser att det är viktigt att dessa perspektiv belyses särskilt i den kommande processen.
- SMA Mineral anger att Stucks kalkbrott är viktigt för att fylla Sveriges behov av kalk och att det inhemska behovet av bränd kalk är större än utbudet, vilket medför att bränd kalk idag importeras. Region Gotland

ser vikten av att bolaget ger en mer utförlig beskrivning av behovsbilden i ett långsiktigt perspektiv, men även kring nuläget med import av kalksten.

- Region Gotland vill också att bolaget utförligt redovisar den planerade verksamhetens sysselsättningseffekter för det lokala näringslivet.

Bedömning

Regionstyrelseförvaltningens ställningstagande, utifrån det samrådsunderlag som SMA presenterat, är att en fungerande samexistens mellan en utbyggd kalkbrytning och den kommande nationalparken knappast är möjlig utan att riskera stora inskränkningar för nationalparken och dess planerade kringverksamheter.

Förvaltningen vill även lyfta frågan kring Gotlands känsliga grundvatten och särskilda geologiska förutsättningar, som gör att största försiktighet måste råda när det gäller planerad täktverksamhet och risker för negativ påverkan av närbelägna ytvattentäkten Bästeträsk ur ett kvantitativt och kvalitativt hänseende.

Med den information som Region Gotland har i dag är att det är svårt att se att den föreslagna täktverksamheten kan komma att innebära några positiva effekter för Gotland, utan tvärtom riskerar att föra med sig ett antal störningar och begränsningar. Regionstyrelseförvaltningen förväntar sig att bolaget under kommande skede av tillståndprocessen tar fram och redovisar långtgående undersökningar och utredningar kring verksamhetens förväntade effekter.

Ärendets behandling under mötet

Ärendet föredras av Anders Lindholm, planeringsstrateg, regionstyrelseförvaltningen och Max Sundberg Wallman, översiktsplanerare, teknik- och samhällsbyggnadsförvaltningen.

Arbetsutskottet föreslår att i yttrandet, på mitten av sidan två (2) samt under sammanfattande slutsatser på sista sidan, lägga till följande fetmarkerade text i nedan mening:

”Region Gotland vill därför understryka att Gotlands känsliga **yt- och** grundvatten och särskilda geologiska förutsättningar gör att stor försiktighet måste råda när det gäller planerad täktverksamhet och dess risker för negativ påverkan i kvantitativt eller kvalitativt hänseende.”

Ordförande ställer proposition på regionstyrelseförvaltningens förslag med arbetsutskottets tillägg och finner att det bifalls.

Beslutsunderlag

Samrådshandling SMA Mineral AB 2026-02-24

Mötesanteckningar samråd SMA Mineral AB 2026-03-26

Presentation myndighetssamråd SMA Mineral AB 2026-03-26

Yttrande Region Gotland 2026-06-10
Regionstyrelseförvaltningen tjänsteskrivelse 2026-05-12